

*LA GUERRA DEL FRANCÈS A OLOT I
COMARCA (1808-1814)**

*JOSEP CATÀ
Comissari de l'exposició*

*Imatges de Jesús Gutiérrez.

H

an passat dos-cents anys des de la Guerra del Francès, una més d'una sèrie ben llarga de guerres entre catalans i francesos que se succeïren durant tota l'Edat Moderna i que deixaren, com a pòsit, un sentiment antifrancès ben palès entre la població catalana. No cal dir que aquesta francofòbia era produïda per la presència, durant aquells segles, de tropes franceses que envaiïen la Catalunya Vella de manera constant i sota uns patrons repetitius de combats, exaccions i malvestats de tot tipus. Tampoc no ens ha de resultar estrany que els catalans fossin vistos per les autoritats franceses del moment com uns enemics ferotges i sense pietat. Segles de lluites continuades solen produir aquests efectes.

L'enèsima Guerra del Francès, la d'ara fa dos-cents anys, tingué, però, un significat diferent a les anteriors. En aquest cas estava en joc, per primera vegada a Espanya, la continuïtat de les estructures globals de l'Antic Règim, que beneficiaven sobretot l'Església i l'aristocràcia, amenaçades en el seu estatus per les idees il·lustrades i liberals que arribaven des de França, ara a través de l'exèrcit napoleònic i de l'administració francesa i, gran novetat aquesta, amb un suport intern minoritari. No es tractava, doncs, d'una lluita més entre invasors i patriotes, sinó d'un enfrontament entre un sistema vell i un sistema nou; entre passat i modernitat; entre estaments privilegiats i burgesia. En aquest sentit la Guerra del Francès no fou més que l'inici de la mort d'un sistema i el començament de l'aparició del sistema que l'havia de substituir. En certa manera era una època que guarda algun paral·lelisme, si se'm permet la llicència, amb la situació actual: el sistema s'ha de reinventar, però encara no s'acaba de veure clar cap on ens durà aquesta reorientació. Temps convulsos; els de llavors i els d'ara.

L'any 1812 s'ha volgut reivindicar oficialment com aquest punt d'inflexió entre Antic Règim i liberalisme. En aquest sentit l'aprovació, el 19 de març d'aquell

any, de la Constitució de Cadis ha servit de paradigma per a exposicions que han venut la idea que l'Espanya liberal i moderna s'originà llavors i arriba fins ara. Aquest plantejament, ben legítim, deixa de banda, si més no, tres fets d'aquell moment històric gens menyspreables: primer, que, des de 1808, Espanya ja tenia una Constitució vigent, l'aprovada a Baiona (País Basc francès), com a conseqüència de la cessió voluntària de drets reials dels Borbons Carlos IV i Fernando VII en favor de Napoleó, però estigmatitzada per ser francesa (per a més paradoxa, la de Cadis, la "bona" per als liberals patriotes, estava inspirada en la Constitució francesa de 1791!). Segon, que la Constitució de Cadis fou abolida per Fernando VII, "el Deseado", tal i com li van reclamar els seus partidaris, molts d'ells reconvertis en carlins vint anys després, en tornar a Espanya el 1814, cosa que impedí la seva aplicació efectiva fins al Trienni Liberal (1820-1823). Tercer, que des de gener de 1812, Catalunya estava incorporada oficialment a França i, per tant, la legislació vigent, al Principat, era la francesa. Entre d'altres novetats, amb l'oficialitat de la llengua catalana inclosa, aspecte completament absent en la Constitució de Cadis.

Les fases del conflicte armat a les terres gironines

Entre l'inici del conflicte i el novembre de 1808, l'exèrcit francès, a causa de la forta resistència dels patriotes, només pogué fer-se amb el control de Figueres i el seu castell, que, en contra de les seves possibilitats de resistència, es va rendir molt aviat. En una segona fase, que conclogué pel maig de 1810, els francesos passaren a controlar també les fortaleses de Roses, Girona i Hostalric, cosa que els permeté d'estendre el seu domini efectiu fins a Besalú. Des d'aquesta localitat iniciaren diferents atacs que culminaren, en la fase següent, entre juny de 1810 i desembre de 1813, amb el control efectiu d'Olot, el 9 d'abril de 1812. Així el

conjunt de les contrades gironines quedava pràcticament sota domini francès. Això no obstant, dins d'aquest tercer període, es produïren encara dues derrotes franceses: una, a la Bisbal, i, l'altra, al castell de Sant Ferran de Figueres, que fou ocupat per Francesc Rovira i els seus homes el 10 d'abril de 1811 en l'episodi conegut com "*la Rovirada*". Durant més de quatre mesos, els nous ocupants mantingueren la fortalesa sota el seu domini. Finalment, l'escenari internacional, contrari als interessos de Napoleó I després de les seves derrotes militars, que el forçaren a arribar a un acord amb Fernando VII, marcà la fi del domini i de la

presència militar de França a les comarques gironines, entre el desembre de 1813 i els inicis de 1814.

Les ocupacions franceses d'Olot i la fortificació del Montsacopa

La vila d'Olot patí fins a set ocupacions franceses durant el conflicte. Les sis primeres foren esporàdiques: Nadal de 1809, 25 de febrer de 1810, 10 d'abril de 1810, 6 de desembre de 1810, 3 de març de 1811 i 14 de maig del mateix any. Finalment, la vila fou ocupada el 9 d'abril de 1812 fins a la retirada francesa definitiva, que s'esdevingué el 10 de març de 1814. En aquests dos darrers anys s'instaurà a Olot una administració municipal d'encuny francès que, entre d'altres, es va fer càrrec de les contribucions de guerra, de les equivalències monetàries, de l'organització de barris i vies públiques i, també, de tirar endavant la nova fortificació del Montsacopa, que restà conclosa en poc més d'un any i que fou destruïda per les mateixes tropes napoleòniques en el moment de retirar-se.

Un enfrontament ideològic molt complex

Aquest és, sens dubte, l'aspecte més complex i enrevessat del conflicte. Per descomptat, aquesta complexitat només es dona en el sector de les elits socials, atès que la immensa majoria de la població fou antifrancesa per les seves conviccions favorables a l'Antic Règim. Només alguns sectors de la burgesia i dels comandaments de l'exèrcit estaven oberts a la modernització. Entre ells hi podem trobar fins a tres capteniments: el dels *afrancesats*, partidaris de les reformes introduïdes per l'administració francesa (l'eliminació de la Inquisició i la racionalització administrativa, entre d'altres), perquè no creien que aquestes reformes es poguessin tirar endavant des d'Espanya. L'Alexandre de Soler i Mayol fou un representant significatiu d'aquest bàndol, a Olot. Cal aclarir que, en aquest sector, també podem trobar algun cas erràtic i interessat com el de Josep Pujol, "*Boquica*", primer patriota i, després, afrancesat i francmaçó de conveniència, que va fer de l'ocupació francesa un "modus vivendi" en benefici econòmic propi. Per la seva banda, els *patriotes* es mostraven units enfront de l'invasor francès, però, a la vegada, es trobaven dividits entre absolutistes i liberals. Francesc Rovira Sala, sacerdot de formació, es distingí entre els absolutistes i acabà la guerra com a general de brigada. Jaume Calvó i Ignasi Solà foren garrotxins partidaris del liberalisme incipient. Finalment, una minoria de fidels a la dinastia borbònica, amb Ramon de Lomanya com a referent més destacat, es veié desbordada per la nova situació creada a partir de la renúncia de la família dels Borbons en favor de Napoleó a Baiona. En aquest cas, el seu zel en servir la nova administració li va costar la vida.

Catalunya dins l'Imperi francès

Quan el 19 de març de 1812 s'aprovava la Constitució de Cadis, Catalunya ja es trobava legalment integrada a França per un decret de 26 de gener d'aquell mateix any. De fet, les primeres passes ja s'havien donat dos anys abans, de la mà del mariscal Pierre François Charles Augererau, conqueridor de Girona i governador general del Principat, que aconseguí el suport dels afrancesats del país, depurà l'administració, decretà una amnistia política i donà cooficialitat a la llengua catalana.

El 8 de febrer de 1810 es féu una primera divisió de Catalunya en quatre departaments: Girona, Barcelona, la Seu d'Urgell i Reus. Cada departament comptava amb tres subcorregiments. Aquests, a la seva vegada, es trobaven dividits en cantons. En produir-se l'annexió oficial a França pel gener de 1812, els quatre departaments foren rebatejats respectivament com a Ter, Montserrat, Segre i Boques de l'Ebre. No passà un mes que, el 2 de febrer de 1812, tots quatre foren reagrupats en dues Intendències: Alta Catalunya, que comprenia els anteriors departaments del Ter i del Segre, amb capital a Girona, i Baixa Catalunya, que englobava els anteriors departaments de Montserrat i de les Boques de l'Ebre, amb capital a Barcelona.

Ja abans de la seva pertinença formal a l'Imperi napoleònic, Catalunya rebé, a finals del segle XVIII, la visita d'una expedició científica francesa encarregada de realitzar les projeccions de triangulació del meridià París-Barcelona, que

pogué dur a terme valent-se del triangle de cims format pel Puigsacalm, el Puig d'Estela i la Mare de Déu del Mont. Aquesta operació complexa, que es veié aturada per la Guerra Gran (1793-1795) entre França i Espanya, però posteriorment continuada, donà com un dels seus fruits la base del sistema mètric.

No cal dir que els avatars de la guerra i el sentiment antifrancès generalitzat van impedir que els intents reformadors de la nova administració, més enllà de casos puntuals, tinguessin èxit.

L'alteració de la vida quotidiana durant l'enfrontament armat

L'impacte causat per la guerra fou important. El creixement econòmic català es veié estroncat, en gran mesura, pels efectes del conflicte. Olot perdé la xifra de 10.000 habitants i no la recuperà fins el 1857, si bé s'ha de tenir present que les xifres poden no ser del tot exactes. La sagnia econòmica que representaren les imposicions econòmiques d'un i altre bàndols, així com les atzagaiades de les guerrilles profranceses (*els parrots*), empobriren aquestes contrades. Tot plegat originà, també, un important moviment migratori dins la comarca, atès que part de la població fugia dels seus domicilis davant la perspectiva de l'arribada de contingents francesos a les seves viles respectives. En són testimoni d'aquest fet les anotacions als llibres parroquials de defuncions i naixements en aquesta època. Altres documents posen de manifest l'encariment del preu del cereal, les requis de calçat, la urgència d'haver de decretar l'equivalència entre les mo-

nedes catalana i francesa, les amenaces de sancions del bàndol patriota i altres calamitats que la població hagué de suportar durant aquells anys tan convulsos.

No tot fou negatiu en aquella crisi. La guerra produí un efecte positiu, de caràcter artístic, per a Olot; la renovada presència a la vila de Ramon Amadeu i Grau, entre 1809 i 1814, provocada, molt probablement, per la seva negativa a sotmetre's a les autoritats franceses a Barcelona. Aquesta segona estada, més perllongada, d'Amadeu a Olot serví perquè l'artista influís en la imatgeria religiosa local i posés una de les bases del futur del pessebrisme a la comarca.

Conclusió

Després de la Guerra del Francès s'obrí un segle XIX ple d'incerteses al regne d'Espanya. La primera Restauració borbònica en la persona de Fernando VII significà la tornada, efímera, a l'absolutisme pur i dur fins a 1820. La pèrdua progressiva de les colònies americanes tingué, com a conseqüència immediata, el primer període de govern liberal a Espanya: el Trienni Liberal (1820-1823) i, a la fi, l'aplicació de la Constitució de 1812. La intervenció absolutista de la mà de França donà lloc a la darrera etapa (1823-1833) del regnat de Fernando VII, altre cop reconvertit en monarca absolut. Fou un període de deu anys en què quedaren ben delimitats els partidaris dels dos models enfrontats: els liberals, posicionats entorn de la filla del monarca i per aquest motiu anomenats isabelins, i els absolutistes, defensors del germà del monarca, Carles Maria Isidre, denominats per aquest motiu, carlins. Ambdós bàndols, que comptaven amb prestigiosos militars, s'enfrontarien, entre 1833 i 1839, en la primera guerra civil espanyola de l'Edat Contemporània. Es fa difícil, en aquest context, no copsar la transcendència que tingué, per a tot plegat, la Guerra del Francès (1808-1814).

